



Agata Kosmalska ✉

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy, Poland

ZNACZENIE DZIAŁALNOŚCI EDUKACYJNEJ W ROZWOJU TURYSTYKI WIEJSKIEJ W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM

Abstrakt. Obszary wiejskie w szczególny sposób obrazują dziedzictwo kulturowe kraju. Prowadzenie gospodarstw agroturystycznych wywiera wpływ na edukację, utrwalanie i promowanie walorów kulturowych oraz ich zależności we współczesnym świecie. Oferta turystyki wiejskiej oparta jest głównie na walorach krajobrazowych. W artykule szczególną uwagę poświęcono jej uwarunkowaniom społecznym, ekonomicznym i środowiskowym. Czynniki te na obszarach wiejskich mogą utrudniać zrównoważone gospodarowanie zasobami wsi. Przedsięwzięcia w zakresie edukacji ekonomicznej i społecznej oraz ochrony środowiska są jednoznaczne z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. W perspektywie będą przyczyniać się do wzrostu wiedzy dotyczącej właściwego zarządzania majątkiem naturalnym. Celem opracowania było zaprezentowanie poziomu edukacji rolników prowadzących gospodarstwa agroturystyczne oraz wykorzystania ich działalności w kierunku przygotowania programów edukacyjnych dla odwiedzających w ramach spędzania wolnego czasu poprzez zabawę, rekreację i korzystanie z walorów turystycznych na wsi, co przyniesie obopólne korzyści dla gości i społeczności wiejskich. Dokonano opracowania praktycznego zastosowania wiedzy w odniesieniu do użycia technologii w pozyskiwaniu energii odnawialnej oraz wykorzystywania wody w prowadzeniu gospodarstw agroturystycznych. W badaniach potwierdzono, że istotnym elementem wpływającym na kształtowanie świadomości stosowania zasad zrównoważonego rozwoju są czynniki edukacyjne oraz dostęp do kształcenia osób prowadzących gospodarstwa agroturystyczne z możliwością dalszego przekazu odbiorcom usług turystycznych. W praktyce wprowadzono ofertę edukacyjną tylko w 8,6% gospodarstwach agroturystycznych.

Słowa kluczowe: tereny wiejskie, agroturystyka, zrównoważony rozwój, edukacja

WPROWADZENIE

W obliczu postępującej technologii, zmieniających się trendów, większej ilości wolnego czasu (urlopy, wakacje, długie weekendy), a także zainteresowania różnymi

formami aktywności turystycznej, w tym turystyką kulturową, wzrosła liczba pobytów rekreacyjnych na terenach wiejskich. Większość osób korzystających z turystyki wiejskiej i programów edukacyjnych na obszarach wiejskich to mieszkańcy aglomeracji miejskich. Metropolie

✉ mgr inż. Agata Kosmalska, Pracownia Ekonomiki i Doradztwa w Agrobiznesie, Wydział Rolnictwa i Biotechnologii, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy, ul. Fordońska 430, 85-790 Bydgoszcz, Poland, e-mail: agakos003@utp.edu.pl

bowiem charakteryzują się dużą gęstością zaludnienia i zróżnicowaną jakością życia (Basińska-Zych i Hołderna-Mielcarek, 2017). W literaturze przedmiotu autorzy szczegółowo definiują rozwój turystyki na terenach wiejskich o mniejszych czy większych walorach turystycznych (Drzewiecki, 1995; Sikora, 1999; Marcinkiewicz, 2013; Roman, 2015; Prus i in., 2017; Roman i in., 2017).

W dotychczasowych publikacjach analizy gospodarstw agroturystycznych dokonano z perspektywy gospodarczej i ekonomicznej (Szarek, 2006; Sikora, 2012; Foryś, 2016), rzadziej społecznej. Uwagę poświęcono edukacji mieszkańców wsi za pośrednictwem organizowanych kursów i szkoleń. W niniejszym artykule przedstawiono wyniki badań, których przedmiotem były oferowane przez właścicieli gospodarstw agroturystycznych na terenach wiejskich usługi pozarolnicze. W każdej dziedzinie życia ekonomicznego i społecznego podstawą jest przyjęcie należytych form edukacyjnych, które pozwolą na realizację zasad zrównoważonego rozwoju we właściwy sposób.

Celem opracowania było zaprezentowanie poziomu edukacji rolników prowadzących gospodarstwa agroturystyczne oraz przedstawienie ich działalności w kierunku przygotowania programów edukacyjnych dla odwiedzających w ramach spędzania wolnego czasu poprzez zabawy, rekreację i korzystanie z walorów turystycznych na wsi, co przyniosłoby obopólne pozytywne skutki dla gości i społeczności wiejskich.

PRZEGLĄD LITERATURY

Definicja edukacji jest związana z wychowaniem i kształceniem człowieka we wszystkich fazach rozwojowych życia. Nauki pedagogiczne obejmują również poszerzanie zdobytej wiedzy, zmiany specjalności oraz nieustawiczne kształcenie. Pojęcie edukacji obejmuje odpowiedzialność za prawidłowy i zharmonizowany proces edukacji społeczeństwa (Jankowski, 2007). Struktura wykształcenia ludności na terenach wiejskich jest niekorzystna (Hoły, 2005). Brak odpowiednio planowanych i układanych szkoleń dla rolników powoduje niski poziom edukacji, redukując jednocześnie możliwości rozwoju w kierunku działalności pozarolniczej małych rodzinnych gospodarstw rolnych. Rozwój właścicieli gospodarstw agroturystycznych jest nieunikniony, wręcz konieczny. Wykształcenie daje gwarancję pracy w przyszłości, umożliwia bowiem podjęcie dalszej nauki bądź specjalizacji (Hoły, 2005).

Wraz z przyspieszającym rozwojem nowych technologii ważną rolę odgrywa dwukierunkowa edukacja zarówno rolników, jak i całej lokalnej społeczności. Pierwszy kierunek to podniesienie poziomu edukacji w wielu dziedzinach dotyczących prowadzenia zagród agroturystycznych oraz tworzenie strefy usługowej. Drugi – zagwarantowanie możliwości edukacji w zakresie realizowania działań związanych z przekazywaniem wiedzy gościom, w tym tworzenia zielonych szkół i innych form edukacyjnych.

Integralną częścią polityki strukturalnej i udoskonalania obszarów wiejskich jest rozwój zrównoważony oparty na trzech podstawowych pojęciach: postępie gospodarczym, ochronie środowiska naturalnego i równości społecznej (Prus, 2002). Zgodnie z jego zasadami ma on prowadzić do ciągłej poprawy jakości życia oraz zapewnienia dobrobytu obecnego pokolenia, gwarantując ten sam poziom życia przyszłym pokoleniom (Dacko i in., 2018). Zintegrowanie tych działań i strategii przyczyni się do osiągnięcia równowagi na wszystkich poziomach życia człowieka i w każdej jego sferze. Odpowiednie zarządzanie finansami i organizacja na ugruntowanym podłożu społecznym i środowiskowym zwiększą aktywność gospodarczą na obszarach wiejskich i będą fundamentami zrównania szans dla całych społeczności. Podejmowanie działalności pozarolniczej i tworzenie gospodarstw agroturystycznych wymagają wdrożenia nowych kompetencji, m.in. zarządzania, znajomości prawa, księgowości, marketingu, oraz obsługi klienta. Programy rozwojowe terenów wiejskich są związane ze zrównoważonym rozwojem z silnym naciskiem na czynnik ludzki, który ma istotne znaczenie w rozwoju społeczeństwa wiejskiego (Czerna-Grygiel, 2010).

Agroturystyka to rodzaj turystyki, której cel to aktywność fizyczna i rekreacyjna w otoczeniu wiejskim, łącznie z usługami noclegowymi i wyżywieniem. Jest ściśle związana ze środowiskiem przyrodniczym, które stanowi jeden z walorów wypoczynku. Rolnicy prowadzący gospodarstwa agroturystyczne oferują turystom naukę jazdy konnej, atrakcje sportowe, wędkowanie oraz możliwość nabycia wyrobów pochodzących z gospodarstwa. Bliskie położenie lasów sprzyja zbieraniu i suszeniu ziół, owoców i grzybów (Zawisza i Orzłowska, 2008), co jest częścią kształtowania świadomości umiejętnego wykorzystania przyrody. Poza zdobywaniem wiedzy na temat proekologicznej żywności i ochrony środowiska przyrodniczego, istotnym

elementem edukacji stanowi dziedzictwo kultury materialnej i niematerialnej wsi: rękodzieło, twórczość artystyczna, tradycje, folklor, spuścizna poprzednich pokoleń, które najlepiej zachowało się na obszarach wiejskich.

Przy tworzeniu usług pozarolniczych w kierunku turystyki należy uwzględnić „turystykę zrównoważoną”, której głównym założeniem jest zminimalizowanie negatywnego wpływu turystyki na środowisko przyrodnicze, regionalną kulturę i tradycje oraz tożsamość lokalną czy narodową. Istota zrównoważonego rozwoju to równorzędne traktowanie racji społecznych, ekonomicznych i ekologicznych. Cel edukacji wewnętrznej (mieszkańcy wsi) i zewnętrznej (turyści) polega na podnoszeniu świadomości społecznej o osobistej odpowiedzialności za realizację zadań z zakresu ochrony środowiska.

Rozwój lokalny, którego podstawami są wiedza, umiejętności oraz podejmowane inicjatywy, jest kształtowany przez czynniki środowiskowe, produkcyjne, ekonomiczne oraz aktywność miejscowej społeczności (Mańko i Rudnicki, 2001).

Turystyka wiejska od ostatnich trzech dekad jest znaczącym elementem turystyki krajowej, źródłem rozwijającego się rynku usług na terenach rolniczych, a także jedną z form poszukiwania dodatkowego źródła dochodów na obszarach wiejskich (Roman, 2015).

Do ważnych elementów turystyki wiejskiej należą ciągle wzbogacanie oferty, tworzenie nowych innowacyjnych atrakcji wypoczynku i rekreacji, w ostateczności pozyskiwanie dochodów, bez ponoszenia wielkich nakładów finansowych na inwestycje (Krzyżanowska, 2013). Sytuacja taka zmierza do zagospodarowania kapitału ludzkiego z uwzględnieniem podstawowej wielokierunkowej edukacji lokalnych społeczności.

Dziedzictwo kulturowe to obraz życia poprzednich pokoleń, czego świadectwem jest wiejska architektura, zabudowa mieszkalna i gospodarcza, dworki, pałace, zwyczaje, obrzędy, twórczość artystyczna, stroje oraz folklor. Dziedzictwo polskich wsi cechuje się dużą różnorodnością i stanowi fundament przekazywania wiedzy nie tylko w zakresie historii, ale realnego życia na wsi.

Proporcjonalnie do zwiększającej się liczby gospodarstw i organizatorów czasu wolnego na obszarach wiejskich wzrasta ekonomia gospodarstw domowych ludności wiejskiej. Niemniej pobyt (noclegi) na wsi nie jest wystarczającą ofertą dla gości. Usługi pozarolnicze należy ukierunkować proporcjonalnie do ciągle

rosnącego zapotrzebowania na nowe produkty turystyczne. Specjalizacje dotyczą przyjmowania osób niepełnosprawnych i starszych, turystów aktywnych, rodzin z małymi dziećmi (Knecht, 2009). Dobór specjalizacji pozwala na odpowiednie eksploatowanie gospodarstwa przez właścicieli.

Programy modernizacyjne obszarów wiejskich opierają się na zasadach zrównoważonego rozwoju, zakładającego istotne znaczenie jakości czynnika ludzkiego. Większość planów obejmuje głównie poprawę poziomu infrastruktury technicznej oraz rozwiązanie problemów gospodarczych, najczęściej pomijając rolę zasobów ludzkich (Czerna-Grygiel, 2010). Istotną jednak jest edukacja ekologiczna na wielu płaszczyznach: zmysłowej, emocjonalnej, normatywnej, intelektualnej, wdrażania kwestii moralnych czy praktycznej ochrony przyrody. Aby wiedza i edukacja dotyczące dbałości o środowisko odniosły zamierzony skutek, powinny być świadome. Turyści jako konsumenci oferty turystyki wiejskiej opartej na bezpośrednim kontakcie ze środowiskiem przyrodniczym i kulturowym muszą zdawać sobie sprawę z odpowiedzialności za realizowanie zasad zrównoważonego rozwoju.

W 2010 roku Główny Urząd Statystyczny opublikował spis prowadzonych gospodarstw agroturystycznych w Polsce w liczbie 7692. W 2011 roku było ich 7852, natomiast cztery lata później liczba gospodarstw agroturystycznych zmalała do 7700 zagrod (GUS, 2015). Duży wpływ na położenie gospodarstw mają walory krajo-brazowe i turystyczne, co jest ściśle związane z bliskością gór, morza, jezior, gdzie można uprawiać rekreację czynną. Atrakcyjność przyrodnicza jest najważniejszym kryterium podejmowania usług pozarolniczych na terenach wiejskich (Drzewiecki, 1995; Sikora, 1999; Marcinkiewicz, 2013).

MATERIAŁY I METODY BADAŃ

Badania przeprowadzono w województwie kujawsko-pomorskim od kwietnia do sierpnia 2018 roku. Podstawową jednostkę badawczą stanowili właściciele gospodarstw agroturystycznych – rolnicy prowadzący usługi pozarolnicze. Łącznie analizą objęto 302 jednostki. Wśród respondentów byli właściciele gospodarstw o powierzchni od 1 do 40 hektarów. Każdy z nich prowadził gospodarstwo agroturystyczne, z których część wpisana została do rejestru Zagrod Edukacyjnych prowadzonego przez Centrum Doradztwa Rolniczego

(Zagroda Edukacyjna, b.d). Celem Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych jest upowszechnianie idei edukacji gospodarstw rolnych oraz promocji ich działalności edukacyjnej, podniesienie prestiżu zawodu rolnika, upowszechnianie wiedzy na temat pochodzenia żywności i zachowanie dziedzictwa kulturowego wsi.

Na potrzeby podjętych badań przeprowadzono analizy zapisów strategii rozwoju regionalnego województwa. W celu opisania działalności gospodarstw agroturystycznych zrealizowano badania ankietowe, stosując metodę standaryzowanego wywiadu. Doboru respondentów w województwie kujawsko-pomorskim dokonano według prowadzonych przez urzędy gmin ewidencji innych obiektów świadczących usługi hotelarskie. Badaną populację przedmiotową stanowili rolnicy prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą. W pracy wykorzystano materiały z przeglądu dostępnych źródeł literaturowych, publikacji artykułów pokonferencyjnych i kwerendy stron internetowych.

Artykuł stanowi prezentację wyników zasadniczych badań kwestionariuszowych pozyskanych poprzez wywiady przeprowadzone w trakcie badań terenowych. Przedstawiono w nim ogólnie przyjęte zasady pracy właścicieli gospodarstw agroturystycznych. Podczas badań zostały wskazane możliwości zagospodarowania wsi na cele turystyczne z wykorzystaniem jej walorów folklorystycznych, kładąc nacisk na dziedzictwo kulturowe oraz wszelkie przejawy spuścizny przekazywanej turystom jako formy edukacyjnej.

Na potrzeby przedmiotowych badań przygotowano kwestionariusz ankiety składający się z sześciu pytań. Były one zamknięte, a wybór odpowiedzi dowolny. Do analizy zebranych danych zgodnie z kwestionariuszami wywiadu wykorzystano odpowiednie narzędzia badań statystycznych. W badaniach użyto dwóch skal pomiarowych, nominalnej i porządkowej, z zastosowaniem metody analizy i syntezy do wyprowadzenia wniosków.

Literatura przedmiotowa w zakresie niniejszego opracowania zawiera publikacje dotyczące terminologii, funkcji społecznych, edukacyjnych i turystycznych rejonów wiejskich, zagród agroturystycznych oraz opracowania związane z realizacją zasad zrównoważonego rozwoju. Analiza prac teoretycznych i empirycznych na temat wcześniej analizowanych funkcji społecznych obszarów wiejskich miała wpływ na unormowanie pewnych określeń w odniesieniu do nomenklatury w badaniach w określonym obszarze.

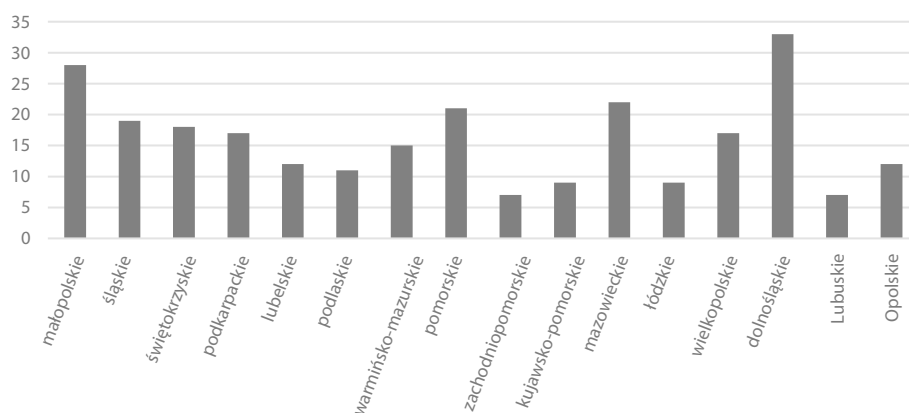
WYNIKI BADAŃ

Wśród 302 respondentów – rolników objętych badaniami, prowadzących gospodarstwa agroturystyczne – znaczna większość w swojej ofercie posiadała wyłącznie noclegi, niekiedy z wyżywieniem. Usługi pozarolnicze proponowane były w dużym stopniu na terenach o wysokich walorach krajobrazowych. Największe zainteresowanie turyści wykazywali rekreacją aktywną, najczęściej szukając miejsc w pobliżu jezior z możliwością uprawiania sportów amatorskich i specjalistycznych.

Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych zrzesza gospodarstwa agroturystyczne, które do swojej oferty usług turystycznych włączają elementy edukacji. Prowadzący zagrody edukacyjne zachęcali swoich gości do poznania procesów związanych z produkcją roślinną i chowem zwierząt. Oferty obejmowały zajęcia dotyczące uprawy roli, ogrodnictwa w zakresie roślin użytkowych, organizowanie spotkań, a także cyklicznych wizyt pozwalających obserwować cykl produkcji roślin. Dodatkowo proponowano zajęcia polegające na przygotowaniu potraw z produktów pochodzących z gospodarstwa (Ministerstwo..., 2015). Edukacja na terenach wiejskich dotyczyła wielu dziedzin. Rolnicy prowadzący gospodarstwa agroturystyczne zewidencjonowane jako zagrody edukacyjne w rejestrze Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych mieli wpływ na rozwój świadomości ekologiczno-konsumenckiej, a w efekcie na zrozumienie zasad i reguł dotyczących ochrony środowiska, m.in. wykorzystanie wody deszczówki do podlewania roślin, kompostowanie materii organicznej do zasilania roślin, sortowania śmieci. Zgodnie z ofertą gospodarstw można było zakupić żywność w postaci rodzimych naturalnych produktów: warzyw, owoców, ziół, jaj, pieczywa, krowiego lub koziego mleka, serów, produktów zbożowych, przetworów owocowych i warzywnych, gęsi, kur, kaczek, przepiórek oraz ryb.

Na 257 zagród edukacyjnych w kraju, w kujawsko-pomorskim zarejestrowano 9 gospodarstw (3,5%). Najwięcej, 33 (12,8%), odnotowano w województwie dolnośląskim, najmniej znajduje się ich w województwie zachodniopomorskim i lubuskim – po 7 gospodarstw (2,7%).

Udział w procesie ochrony i kształtowania środowiska realizuje się poprzez edukację oraz dostęp do informacji. Podstawowym rozwiązaniem służącym ekologii oraz edukacji w kierunku dziedzictwa kulturowego jest wykorzystanie mechanizmów rynku. Dzięki

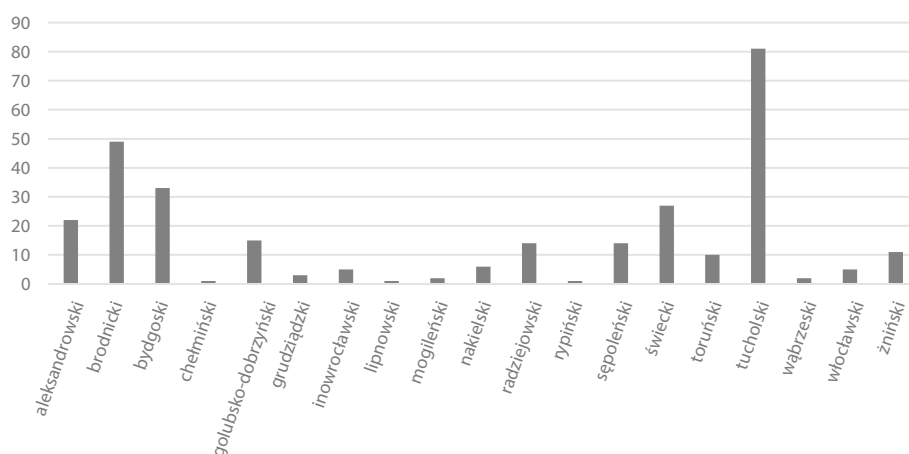


Rys. 1. Liczba gospodarstw agroturystycznych z ofertą usług edukacyjnych w Polsce w poszczególnych województwach
Źródło: zestawienie własne na podstawie opublikowanych wyników przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (2015).

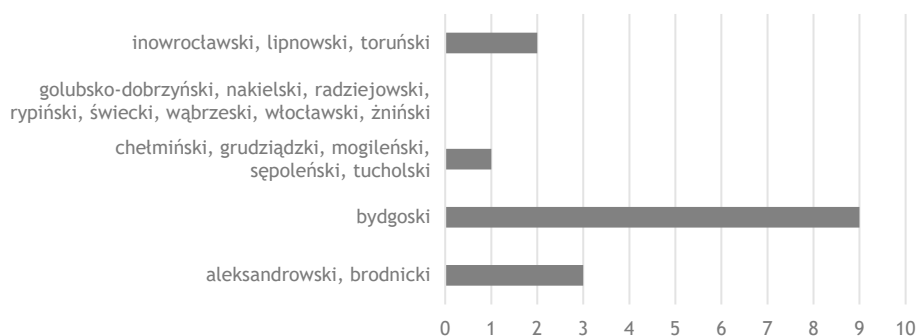
działalności agroturystycznej oraz organizowaniu wiosek tematycznych realizowane będą cele edukacyjne wobec społeczności wiejskiej, co w dalszym etapie wpłynie na praktyczną edukację odbiorców turystyki wiejskiej.

Na rysunku nr 2 zobrazowano liczbę gospodarstw agroturystycznych w poszczególnych powiatach. Gospodarze nie musieli powiększać swojej oferty dla gości poza noclegami, wyżywieniem i wynajmowaniem sprzętów do uprawiania sportów wodnych. Podstawę

wypoczynku stanowiła rekreacja polegająca na przebywaniu nad wodą i korzystaniu z aktywnych sportów: pływania, kajaków, łódek, wędkarstwa. Najmniej gospodarstw było w powiatach rypińskim, lipnowskim, chełmińskim oraz wąbrzeskim. Należy zauważyć, że agroturystyka rozwijała się w każdym powiecie, jednak cechowało ją duże zróżnicowanie. Zupełnie inaczej kształtowała się ilość gospodarstw agroturystycznych, które miały w swojej ofercie usługi edukacyjne.



Rys. 2. Liczba gospodarstw agroturystycznych w poszczególnych powiatach województwa kujawsko-pomorskiego
Źródło: zestawienie własne na podstawie zebranych informacji w urzędach powiatowych i gminnych w 2018 roku.



Rys. 3. Liczba gospodarstw agroturystycznych z ofertą usług edukacyjnych w województwie kujawsko-pomorskim
Źródło: Zestawienie własne na podstawie opublikowanych wyników przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (2015).

Na rysunku nr 3 wskazano liczbę gospodarstw agroturystycznych z włączoną ofertą usług edukacyjnych w poszczególnych powiatach województwa. W trzynastu powiatach (68%) gospodarstwa nie dysponowały ofertą połączoną z edukacją. W trzech powiatach usługi w zakresie edukacji zadeklarowały po dwa gospodarstwa, w kolejnych pięciu – po jednym gospodarstwie, w pozostałych dwóch po trzy gospodarstwa. W powiecie bydgoskim usługi edukacyjne zgłosiło dziewięć gospodarstw, co stanowi 34,62% wszystkich zadeklarowanych obiektów.

Gospodarstwa miały w swojej ofercie turystycznej świadczenia na rzecz rekreacji, wypożyczalnie sprzętu: rowerów, łódek, kajaków, dla dzieci przygotowano place zabaw, a dla młodzieży i dorosłych miejsce do gry w tenisa stołowego i siatkówkę. Dziesięciu respondentów prowadziło naukę jeździectwa, dwóch prace gospodarskie wraz z dziećmi, jeden posiadał bibliotekę dla gości, promując w ten sposób czytelnictwo. W jednym gospodarstwie oferta zawierała obserwowanie ptactwa. Właściciele jednej z zagród prowadzili warsztaty rękodzielnicze. Elementem programów edukacyjnych były udomowione zwierzęta i ptaki. Podczas zajęć praktycznych dzieci budowały budki lęgowe, karmniki bądź paśniki. Oferta zawierała zapoznanie się z podstawowymi czynnościami gospodarskimi (hodowlą koni: karmieniem, siodłaniem, pielęgnacją zwierząt). Ponadto na terenie jednego z gospodarstw znajdowało się Muzeum Kultury Indiańskiej. Inna badana zagroda, korzystając z zasobów gospodarstwa, opierała swoją ofertę edukacyjną na zapoznawaniu się z rodzajami zbóż, pieczeniu chleba, drożdżówek, wyrabianiu farszy z kaszy do

pierogów, przygotowaniu deserów z kaszki manny, zakwasu do żuru, nalewek (ratafi, wiśniówki, śliwowicy, pigwówki, ziołówki, miodówki) oraz produkowanego z własnych surowców nabiału: twarogów, serów dojrzewających, jogurtów naturalnych i owocowych. Ten sam respondent rozszerzył swoją ofertę o muzykę i poezję, proponując gościom popołudnia przy kominku z muzykowaniem na żywo, występy z kołem gospodyń wiejskich, zapoznanie się z muzykoterapią, sztuką dekupażu oraz różnych zdobień, m.in. stroików ozdobnych, okolicznościowych, świątecznych, oraz urodzinowych. Oferował także naukę dekorowania stołu na różne okazje, składania serwetek, możliwość zdobycia wiedzy z florystyki, dietetyki, fizjoterapii, ziołolecznictwa, recepturologii, wikliniarstwa, robótek ręcznych i rzeźbienia w drewnie. Goście brali udział w produkcji śmietany, masła, twarogu, sera podpuszczkowego, uczyli się piec chleb i podpłomyki oraz przetwarzać półtusze na wędzonki i wędliny. Część programów obejmowała dbałość o zdrowie i wartościowe odżywianie, pokazy ekologicznej uprawy warzyw i ziół, chów gęsi owsianej, kurki zielononóżki, perliczek i kaczek.

Krajobraz kulturowy i wartości ogólnospołeczne, w tym troska o środowisko, zdrowy styl życia, szacunek do przyrody i jej walorów estetycznych, to podstawowe formy zachowania na wsi. Zatem same pobyty związane były z obserwacją i nauką praktyczną.

Programy edukacyjne, szkolenia, warsztaty i kursy stanowią podstawę zdobywania wiedzy. Żaden z respondentów nie brał udziału w programie edukacyjnym oraz nie otrzymał oferty szkoleń od przedstawicieli samorządów ani organizacji pozarządowych. Za pośrednictwem

poczty elektronicznej część respondentów otrzymała zapytania dotyczące chęci odbycia kursu on-line. Oferty przygotowane dla turystów nie są oparte na profesjonalnych szkoleniach, ale na własnym doświadczeniu oraz obserwacji innych.

PODSUMOWANIE

Badania potwierdziły, że prowadzenie gospodarstw agroturystycznych i zawarcie elementów edukacji w ich ofercie mają wpływ na utrwalanie i promowanie walorów kulturowych oraz pogłębienie świadomości realizowania zasad zrównoważonego rozwoju.

Istnieje oczywista potrzeba wyrównania szans edukacyjnych na terenach wiejskich. Rozwój edukacyjny gospodarzy i związana z nim aktywność w różnych dziedzinach prowadzonych usług wynikają w większym stopniu z obserwacji i ogólnej wiedzy niż profesjonalnych szkoleń. Rozwój społeczno-gospodarczy poprzez prowadzone usługi z zakresu wypoczynku i rekreacji przyczynia się do aktywności lokalnej społeczności i jej rozwoju. Duże znaczenie będzie miała dalsza edukacja rolników w kierunku zrównoważonego rozwoju.

Ważnym elementem dla wyrównania dysproporcji jest ciągły dostęp do programów edukacyjnych, warsztatów i kursów szkoleniowych. Stanowią one podstawę zdobywania wiedzy i opartego na niej doświadczenia. Programy często oferowane są w trybie on-line. Jednak z uwagi na słaby dostęp do Internetu oraz sprzętu, a przede wszystkim brak umiejętności pracy za pośrednictwem nowych technologii, takie metody szkoleń należy zminimalizować, a w niektórych gminach nawet wykluczyć.

Edukacja na terenach wiejskich powinna przebiegać dwukierunkowo i dotyczyć zarówno rolników, jak i odbiorców usług pozarolniczych. Ważnym elementem przy doborze działań edukacyjnych są determinanty popytu turystycznego, które uzupełniają ofertę produktów turystycznych.

Przeprowadzone badania pokazują, że istnieją duże możliwości łączenia działalności zagród agroturystycznych z usługami edukacyjnymi. Dzień powszedni, prace gospodarskie, folklor, przejawy dziedzictwa kulturowego i kulinarnego to nieograniczone źródło wiedzy, która przekazana w praktyczny sposób będzie docierała do odwiedzających. Podstawą tworzenia i przekazywania owej wiedzy są nieustanne prowadzenie edukacji i kształcenie rolników. Aby zwiększyć potencjał aktywności

społeczności wiejskich, należy zwrócić uwagę na działalność wiosek i szlaków tematycznych. Taki rozwój nie tylko podniesie poziom edukacji, redukując bezrobocie i marginalizację, ale wpłynie również na ekonomię i poziom życia właścicieli małych gospodarstw rolnych. Korzystając z odpowiednich instrumentów wsparcia, społeczności wiejskie zachowają tożsamość kulturową, zwiększając jednocześnie swoje przychody, zatrudnienie i konkurencyjność rozwoju całego regionu z obopólną korzyścią dla mieszkańców wsi i miast.

LITERATURA

- Basińska-Zych, A., Hołderna-Mielcarek, B. (2017). Social and Economic Conditioning of Recreational Activity and Migration of Inhabitants of the Poznań Metropolis [Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania aktywności i migracji rekreacyjnych mieszkańców metropolii]. *Studia Periegetica*, 4(20), 39–64.
- Czerna-Grygiel, J. (2010). Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju społeczności lokalnej. W: B. Kryk (red.), *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Wybrane aspekty społeczne* (s. 73–91). Szczecin: Wyd.: US.
- Dacko, M., Płonka, A., Prus, P. (2018). Młodzież akademicka względem idei rozwoju zrównoważonego. *Rocz. Nauk. SERiA*, XX(1), 24–29. <http://doi.org/10.5604/01.3001.0011.7224>.
- Drzewiecki, M. (1995). *Agroturystyka – założenia, uwarunkowania, działania*. Bydgoszcz: Inst. Wyd. „Świadectwo”.
- Foryś, G. (2016). *Gospodarstwa i stowarzyszenia agroturystyczne w Polsce*. Warszawa: Wyd. Nauk. Scholar.
- GUS (2015). *Turystyka, seria: Informacje i Opracowania Statystyczne z lat: 2010–2015*.
- Hoły, M. (2005). Wpływ położenia gminy na proces edukacji młodzieży wiejskiej z obszaru Małopolski. *Kult. Eduk.*, 3, 105–119.
- Jankowski, D. (2007). *Edukacja wobec zmiany*. Warszawa: Wyd. Adam Marszałek.
- Knecht, D. (2009). *Agroturystyka w agrobiznesie*. Warszawa: Wyd. C.H.Beck.
- Krzyżanowska, K. (2013). Innowacyjność w turystyce wiejskiej. W: K. Nuzkiewicz, M. Roman (red.), *Innowacje w rozwoju turystyki*. (s. 9–18). Warszawa: Wyd. SGGW.
- Mańko, S., Rudnicki, F. (2001). *Analiza strategiczna wybranych obszarów rolniczych*. W: F. Rudnicki, Z. Skinder (red.), *Analiza strategiczna obszarów rolniczych w województwie kujawsko-pomorskim*. (s. 7). Bydgoszcz: Wyd. ATR.
- Marcinkiewicz, C. (2013). *Rozwój i stan polskiej agroturystyki*. *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Humanitas Zarządzanie*, 1, 21–35. Pobrane z: <https://www.humanitas.edu.pl/>

resources/upload/dokumenty/Wydawnictwo/Zarządzenie_zeszyt/Zarz%201_2013%20podzielone/marcinkiewicz.pdf

- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (2015). *Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych. Katalog 2015*. Warszawa: MRiRW. Pobrane z: http://ksow.pl/uploads/tx_library/files/zagrody_educacyjne.pdf
- Pałka, E., Wrońska-Kiczor, J. (2012). Alternatywne formy turystyki jako nowe trendy w popycie turystycznym. W: E. Longiewska-Wijas (red.), *Popyt Turystyczny*. Szczecin: Wyd. Nauk. US.
- Prus, P. (2002). Możliwości zastosowania idei zrównoważonego rozwoju w rodzinnych gospodarstwach rolnych. *Roczniki Naukowe SERiA*, IV, 5, 124–128.
- Prus, P., Roman, M., Ramczykowska, A. (2017). Czynniki przyrodniczo-rolnicze i ekonomiczne determinujące rozwój agroturystyki w powiecie kościańskim. *Zesz. Nauk. WSE*, 3(26), 96–107.
- Roman, M. (2015). Agritourism farms owners' competence in running their economic activities. *Pol. J. Manage. Stud.*, 11, 1, 136–146.
- Roman, M., Prus, P., Ramczykowska, A. (2017). Agritourism as a form of income diversification on farms in Kosciński District. *Rocz. Nauk. SERiA*, XIX, 1, 151–157.
- Sikora, J. (1999). *Organizacja ruchu turystycznego na wsi*. Warszawa: Wyd. WSiP.
- Sikora, J. (2012). *Agroturystyka. Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*. Warszawa: Wyd. C.H. Beck.
- Szarek, S. (2006). *Zarys ekonomiki i organizacji gospodarstwa agroturystycznego*. Siedlce: Wyd. AP.
- Zagroda Edukacyjna (b.d.) *Zasady przynależności do sieci gospodarstw edukacyjnych*. Pobrane z: http://www.zagrodaedukacyjna.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=8&Itemid=9
- Zawisza, S., Orzłowska, A. (2008). *Agroturystyka jako forma przedsiębiorczości mieszkańców wsi w gminie Chojnice*. W: I. Sikorska-Wolak (red.), *Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej* (s. 95–105). Warszawa: Wyd. SGGW.

THE IMPORTANCE OF EDUCATIONAL ACTIVITY IN THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM IN KUYAVIAN-POMERANIAN VOIVODESHIP

Abstract. Rural areas are a particular reflection of the region's cultural heritage. The establishment of agritourism farms has an impact on education and affects the consolidation and promotion of cultural values and their dependencies in today's world. Rural tourism is based on environmental values. This paper pays particular attention to social, economic and environmental conditions. In rural areas, these factors may hinder the sustainable management of rural resources. In practice, education in the area of economic and social development and environmental protection means complying with sustainable development principles. To ensure sustainable development, extensive education is required on how to properly manage natural resources. The purpose of this presentation is to analyze the significance of educational activities in the development of rural tourism in the Kujawsko-Pomorskie voivodeship based on research findings. This paper also shows how to make practical use of knowledge developed based on technologies employed in renewable energy generation and on the use of water resources in running agritourism farms. The awareness of how to comply with sustainable development principles is determined by educational factors; it depends on whether the owners of agritourism farms have general access to education and are able to further communicate their knowledge to the tourists. In practice, educational services were offered only by 8.6% of agritourism farms.

Keywords: rural areas, agritourism, sustainable development, education